

УДК 364.62:[316.36(=161.2):159.944.4:355.01(470:477)]
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2025/11-1/9>

Юлія УДОВЕНКО, канд. психол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-6672-7355
e-mail: udovenko5@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ярослав БУГАЙЧУК, магістр
ORCID ID: 0009-0003-6311-7118
e-mail: buhaiчук.yaroslav@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї, ЯКА ПЕРЕЖИВАЄ РОЗЛУКУ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Вступ. Присвячено комплексному аналізу соціально-педагогічної підтримки українських сімей, які переживають тривалу розлуку через повномасштабну війну. Актуальність зумовлена трансформацією сімейних ролей унаслідок мобілізації, евакуації та вимушеної міграції, зростанням психоемоційного навантаження на матерів і вразливістю дітей, а також потребою в системних механізмах міжвідомчої взаємодії громадського та державного секторів.

Методи. Застосовано поєднання теоретичних і емпіричних методів: аналіз та порівняння наукових джерел, узагальнення й систематизацію; анкетування 26 матерів (15 запитань, 4 блоки) та напівструктуровані інтерв'ю з 7 фахівцями соціально-педагогічної сфери (16 запитань, 5 блоків). Дані опрацьовано кількісним аналізом (частоти, відсотки) і якісним контент-аналізом. Дослідження проведено в Києві у квітні 2025 року з дотриманням етичних принципів, добровільності та конфіденційності.

Результати. Встановлено, що типові труднощі сім'ї охоплюють емоційне виснаження матерів, підвищену тривожність та ізоляцію; у дітей – тривожність, регресивну поведінку, зниження навчальної мотивації. Фахівці констатують фрагментарність підтримки та слабку координацію між установами. На основі результатів розроблено модель "ОПОРА", що інтегрує п'ять компонентів (оцінювання потреб, партнерство, обізнаність, ресурси, адаптація) і передбачає перехід від реактивної до превентивної допомоги.

Висновки. Соціально-педагогічна підтримка є ключовим чинником збереження стійкості та функціональності сім'ї в умовах війни. Модель "ОПОРА" має теоретичну новизну (інтеграція ресурсного, травмоорієнтованого та сімейно-орієнтованого підходів) і практичну значущість для соціальних служб, закладів освіти та громад. Запропоновано напрями впровадження моделі та рекомендації щодо міжвідомчої координації на рівні громади.

Ключові слова: громада, діти, життєстійкість, міжвідомча взаємодія, модель "ОПОРА", психосоціальна допомога, сімейна адаптація, соціально-педагогічна підтримка.

Вступ

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася у 2022 р., зумовила безпрецедентні соціальні зміни, які торкнулися практично всіх сфер життя. У центрі цих трансформацій опинилася українська сім'я як базовий осередок суспільства. Втрата житла, вимушена міграція, мобілізація чоловіків, евакуація жінок та дітей у безпечніші регіони України або за кордон призвели до масових розлук між членами сімей. У результаті значна чисельність сімей зазнала дестабілізації: порушення сталої системи сімейних ролей, розриву емоційних та соціальних зв'язків, зростання психоемоційної, соціальної вразливості та втрати відчуття безпеки.

Особливої уваги потребують матері з дітьми, які залишилися без щоденної присутності чоловіка і батька, що різко змінює динаміку сімейних ролей, погіршує психологічну атмосферу та знижує рівень соціальної підтримки. Поряд з цим, жінки-матері відчувають надмірне навантаження: вони одночасно виконують функції догляду, виховання та розвитку, забезпечення матеріального добробуту, організації побуту та підтримки психологічної стабільності дітей. Такі обставини найчастіше призводять до хронічної втоми, емоційного вигорання, зростання тривожності, страху, відчуття напруги, небезпеки, проявів ізоляції та зниження рівня батьківської компетентності. Діти, у свою чергу, втрачають сталість батьківської моделі, відчувають відсутність безпеки та емоційної підтримки, що проявляється у різних поведінкових проявах: агресивності або замкнутості, регресивній поведінці, порушеннях

навчальної мотивації, труднощах у міжособистісній взаємодії тощо.

Умови війни створюють нову соціальну реальність, у якій сім'я як соціальний інститут зазнає багаторівневого тиску. Соціальні, економічні та психологічні чинники війни радикально змінюють функціонування сім'ї: від втрати стабільності й безпеки до глибоких емоційних травм, втрати житла, доходу, соціальних зв'язків. Для багатьох українських сімей досвід розлуки, евакуації або вимушеного переміщення став джерелом тривалого стресу, що ускладнює виконання батьківських функцій, знижує ресурсність сім'ї як виховного середовища.

З огляду на ці фактори, питання соціально-педагогічної підтримки українських сімей, які перебувають у стані розлуки через війну, набуває стратегічного значення. Зазначені обставини вимагають від практичної соціальної роботи загалом та соціально-педагогічної практики, зокрема, оперативного реагування, розробки ефективних моделей підтримки, адаптованих до умов війни. Йдеться не лише про надання матеріальної чи психологічної допомоги, але й про створення цілісних механізмів, які здатні забезпечити сім'ї умови для соціальної адаптації, соціальної інтеграції, задля збереження цілісності особистості та сім'ї як соціального інституту, відновлення/зміцнення їх функціональності. Важливим є також врахування специфіки різних вікових груп членів сім'ї, оскільки діти, підлітки та дорослі по-різному реагують на кризові ситуації, окрім врахування їх індивідуальних особливостей.

© Удовенко Юлія, Бугайчук Ярослав, 2025

Мета статті полягає в розкритті сутності та особливостей соціально-педагогічної підтримки українських сімей, які переживають розлуку через війну, обґрунтуванні дієвої моделі соціально-педагогічної підтримки, яка на рівні міжвідомчої координації сприятиме ефективній соціальній адаптації та інтеграції сімей в межах громади задля збереження їх психологічної стійкості, виховного потенціалу та цілісності сімейних відносин.

Відповідно **завданнями** є:

1. розкрити теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної підтримки сім'ї в умовах соціальних криз та воєнних викликів;
2. з'ясувати психологічні й соціально-педагогічні наслідки вимушеної розлуки членів українських сімей унаслідок війни;
3. окреслити значення соціально-педагогічної підтримки та обґрунтувати її дієву модель для зміцнення життєстійкості української сім'ї, яка переживає розлуку через війну, формування ефективних механізмів її адаптації та інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі проблема підтримки сім'ї розглядається в координатах системного, ресурсного, травмоорієнтованого, сімейноорієнтованого, особистісноорієнтованого підходів. Усі вони акцентують на необхідності створення умов для відновлення автономії сім'ї, підвищення її життєстійкості та формування механізмів адаптації.

Зміст та особливості поняття "соціально-педагогічна підтримка" вивчали Н. Чернуха (2012), Т. Лях і Т. Чечко (2015), Т. Алєксєєнко (2017, 2020); технології соціально-педагогічної підтримки сім'ї з дитиною розглядала Н. Заверико (2015); особливості соціально-педагогічної роботи з батьками для підтримки ними дітей у воєнний період аналізували Т. Лях, М. Лехолетова, В. Петрович і Т. Спіріна (2022); соціально-педагогічні проблеми, специфіку соціальної підтримки вимушено переміщених осіб досліджували О. Чуйко і А. Голотенко (2017); Т. Алєксєєнко, Д. Бибик, Л. Гончар і Т. Куниця (2020); причини та критерії дисгармонії у функціонуванні сімейної системи аналізували Н. Максимова, А. Грись, М. Максимов, Ю. Красілова і Ю. Удовенко (2021); ефективні моделі та практики соціальної роботи з сім'ями вивчали В. Петрович і С. Чернета (2021); особливості надання соціальної послуг сім'ям та дітям розглядали І. Пеша, І. Сопівник, В. Галайдюк і О. Кошук (2023); групи підтримки як ресурс психосоціальної допомоги описували О. Байдарова і В. Качан (2024); соціально-психологічну допомогу дітям, які пережили втрати внаслідок військових дій, розглядала Ю. Удовенко (2017), А. Ager, L. Stark, B. Akesson, & N. Boothby (2010) та ін.

У межах даного дослідження поняття "соціально-педагогічна підтримка" розглядається як соціально-педагогічна діяльність, спрямована на допомогу особистості чи групі осіб у соціальній адаптації та інтеграції до соціуму з метою позитивного розвитку, подолання труднощів соціалізації, активізації зусиль у самопомозі, сприяння у розкритті творчого потенціалу (Алєксєєнко, 2017); як соціально-педагогічна діяльність, яка полягає в об'єднанні зусиль ресурсів суспільства, соціальних і соціально-педагогічних інститутів й особистості, що володіють потенціалом соціально-педагогічного впливу, з метою створення сприятливих умов розвитку і соціалізації особистості, в допомозі їй в життєвому і професійному самовизначенні і реалізації, захисті від несприятливих чинників зовнішнього середовища і вирішенні соціально-

педагогічних проблем у різних життєвих ситуаціях (Чернуха, 2012).

У структурі соціально-педагогічної підтримки виокремлюють кілька ключових компонентів: емоційний, інформаційний, організаційний та нормативний (Гнатюк, 2023). Емоційний компонент передбачає створення атмосфери прийняття, довіри, підтримки, що є надзвичайно важливим для жінок та дітей у стані емоційного виснаження через війну. Інформаційний компонент включає надання актуальних знань про доступні ресурси, можливості, права, що сприяє підвищенню автономності клієнта. Організаційний – полягає у сприянні доступу до необхідних послуг, у координації взаємодії з іншими інституціями (закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту тощо). Нормативний компонент – це забезпечення відповідності дій соціального педагога вимогам етики, законодавства, стандартів якості соціальних послуг.

Суттєвим елементом соціально-педагогічної підтримки є її принципи, які визначають етичну та професійну рамку дій. Принцип гуманізму передбачає безумовну повагу до особистості, її гідності та права на допомогу. Конфіденційність забезпечує захист особистої інформації, що особливо важливо у випадках, коли йдеться про родини у складних або травматичних обставинах. Індивідуальний підхід означає врахування унікальних особливостей кожної сім'ї, її потреб, досвіду, культурного контексту. Принцип безперервності полягає у наданні підтримки протягом усього періоду кризи, а не лише на її піку, що дозволяє досягти глибшого ефекту (Демчук, 2023).

У роботі з сім'ями з дітьми соціально-педагогічна підтримка набуває особливого змісту. По-перше, вона має бути орієнтованою не лише на дорослого (здебільшого – матір), а й на дітей як повноцінних учасників процесу (Діденко, 2022). По-друге, важливо створити умови, які допоможуть пережити відчуття розлуки, втрати, дезадаптації та нестабільності в дитини, що пов'язано з відсутністю батька, переміщенням, зміною життєвих обставин. У цьому контексті соціальний педагог має діяти як посередник між дитиною, родиною, освітніми та соціальними інституціями, а також як фасилітатор адаптаційних і стабілізуючих процесів у сімейному середовищі.

Сутність соціально-педагогічної підтримки полягає у наданні професійної, глибоко людської, системної допомоги, яка не замінює дії самих членів сім'ї, а навпаки – підсилює її потенціал, формує здатність до подолання труднощів і сприяє соціальній адаптації та інтеграції в умовах війни.

Функціональний зміст соціально-педагогічної підтримки охоплює систему дій і впливів, які забезпечують ефективну допомогу сім'ї або окремій особі у подоланні труднощів та соціальній адаптації й інтеграції. На основі аналізу напрацювань Т. Алєксєєнко (2017) щодо функцій соціально-педагогічної підтримки, нами запропоновано наступні види функцій. При цьому кожна з функцій має свою специфіку, логіку реалізації та значення у процесі соціально-педагогічної підтримки (табл. 1). У цілому функції соціально-педагогічної підтримки є взаємозалежними, доповнюють одна одну і реалізуються через комплексну систему взаємодії між фахівцем і клієнтом. Їх реалізація сприяє не лише вирішенню нагальних соціально-педагогічних проблем, а й формуванню стійкості, соціальної інтеграції та якості життя сім'ї в умовах кризи.

Таблиця 1

Функції соціально-педагогічної підтримки

Назва функції	Зміст
Функція вивчення соціальної ситуації	Дана функція є первинною в структурі підтримки і передбачає вивчення соціальної ситуації сім'ї, виявлення соціальної проблематики сім'ї, її потреби та труднощі, а також ресурсів. Саме на цьому етапі соціальний педагог формує цілісне професійне бачення життєвої ситуації клієнта, ідентифікує перешкоди до задоволення потреб та вирішення труднощів, оцінює рівень доступності соціальної допомоги
Прогностична функція	Це передбачення можливого перебігу подій у житті клієнта, моделювання варіантів розвитку ситуації, аналіз потенційних ризиків і формування плану дій. Дозволяє зробити соціально-педагогічну підтримку не реактивною, а проактивною, спрямованою на попередження загострення проблеми
Організаційна функція	Полягає в забезпеченні доступу до ресурсів і послуг, у сприянні координації між суб'єктами соціальної допомоги, а також у формуванні відповідної соціальної мережі підтримки. Наприклад, у роботі з сім'єю, яка переживає розлуку через війну, соціальний педагог має координувати взаємодію між школою, психологічною службою, соціальними службами, медичними установами, органами місцевого самоврядування тощо
Комунікативна функція	Спрямована на налагодження соціальних зв'язків, посередництво між клієнтом і соціальними інституціями, формування відкритого та безпечного простору для спілкування з клієнтом. Це особливо актуально у випадках вимушено переміщених сімей, які втратили своє соціальне оточення, звичні канали комунікації та підтримки
Захисна функція	Забезпечує представництво інтересів сім'ї, правозахист, протидію дискримінації, насильству, соціальній стигматизації. У контексті війни дана функція передбачає захист прав дітей, доступ до освітніх і медичних послуг, недопущення соціального виключення жінок, які залишилися з дітьми без підтримки партнера
Мотиваційна функція	Спрямована на мобілізацію внутрішнього ресурсу сім'ї, активізацію здатності до самопомоги, ініціативності, відповідальності за власне життя. Саме мотивація є чинником, що дозволяє людині не лише долати кризу, а й вийти з неї з новим досвідом та стійкістю
Функція зміцнення життєстійкості	Пов'язана з формуванням здатності долати труднощі, адаптуватися до викликів, нових умов, змін; емоційною стабілізацією особистості; підтримкою її внутрішнього балансу. В умовах війни ця функція набула особливого значення, оскільки більшість матерів і дітей страждають на дистрес, тривожність, втрату контролю над ситуацією

Значення соціально-педагогічної підтримки в умовах війни є надзвичайно важливою. Війна порушує стабільність, призводить до розриву соціальних зв'язків, зміни звичних умов життя. У таких умовах сім'я може втратити частину функцій, що підтримують її життєдіяльність, особливо якщо один з батьків відсутній. Підтримка допомагає зменшити відчуття ізоляції, попередити психоемоційні порушення, сприяти збереженню стосунків між батьками й дітьми навіть на відстані. Васильєва С. І. наголошує, що необхідно створити безпечне середовище для матерів і дітей, навіть у нових умовах життєвого простору (Васильєва, 2022). Соціально-педагогічна підтримка це не просто метод професійної допомоги, а й ціннісно орієнтована система, що сприяє збереженню і розвитку людського потенціалу, особливо в кризових обставинах, зумовлених війною. Сутність соціально-педагогічної підтримки полягає в організації професійної взаємодії між фахівцем (соціальним педагогом, соціальним працівником) та сім'єю, які опинилися у в ситуації вразливості чи складних життєвих обставинах. Така взаємодія відзначається міжособистісним, довірливим і гуманним характером, спрямованим на активізацію внутрішнього потенціалу особистості або родини для подолання труднощів. Важливою рисою цієї взаємодії є її недирективність: спеціаліст не нав'язує готові рішення, а співпрацює з клієнтом на умовах партнерства.

Таким чином, соціально-педагогічна підтримка виступає не лише як реакція на кризу, а як механізм трансформації, відновлення та стабілізації сімейного життя. Її значення у воєнний та післявоєнний періоди є ключовим для збереження цілісності кожної української сім'ї.

У науковій літературі визначено різні теоретичні підходи до розуміння та організації підтримки сімей у кризових ситуаціях. З нашої точки зору, їх інтеграція дозволяє побудувати цілісну модель соціально-педагогічної взаємодії, яка відповідає як потребам конкретної сім'ї, так і контексту соціальної дійсності.

Системний підхід розглядає сім'ю як цілісну динамічну систему, де кожен член сім'ї виконує певну роль, а зміни в одному елементі впливають на всю структуру. У ситуації кризи відбуваються зміни у ролях, порушення комунікації, розрив зв'язків – усе це зумовлює необхідність втручання, яке не лише вирішує проблеми окремого індивіда, а відновлює функціональність родини в цілому. Підтримка в межах цього підходу передбачає роботу з міжособистісною взаємодією, уточнення сімейних ролей, формування нових способів реагування на труднощі (Алексєєнко, 2017).

Особистісно орієнтований підхід зосереджується на внутрішньому світі кожного члена сім'ї, його потребах, переживаннях, цінностях. Він базується на принципах гуманізму, безумовного прийняття, довіри, підтримки самоактуалізації особистості. Завдання фахівця – створити безпечний простір у взаємодії, у якому людина зможе усвідомити свій стан, отримати підтримку, побудувати нові адаптивні стратегії подолання кризи (Заверико, 2015; Петрович, & Чернета, 2021).

Ресурсний підхід ґрунтується на ідеї, що кожна родина навіть у кризі має внутрішні та зовнішні ресурси, які можна активізувати для відновлення рівноваги. Це можуть бути як емоційні ресурси (віра, надія, згуртованість), так і соціальні (підтримка друзів, громади, доступ до послуг). Завдання фахівця – не замінити сім'ю в її діях, а допомогти їй побачити та використати наявні можливості. У цьому підході підтримка часто має формат фасилітації, супроводу, коучингу. Чуйко, & Голотенко, 2017; Байдарова, & Качан, 2024; Лісовець, & Борисюк, 2025; Яковичка та ін., 2025; Семігіна, & Столярик, 2025).

Травмоорієнтований підхід передбачає надання допомоги з урахуванням досвіду психотравми, яку пережили члени сім'ї. Він базується на визнанні впливу травматичних подій на психоемоційний стан, поведінку, мислення, а також на тому, що підтримка має бути чутливою, безпечною та ненасильницькою. Особливу увагу

в цьому підході приділяють роботі зі стабілізації емоційного стану та формування відчуття контролю й гідності, травмоінформованому консультуванню, допомоги в ситуації посттравматичного стресового розладу (ПТСР) (Демчук, 2023; Удовенко, 2017; McCormick, & Cappella, 2021; Семигіна, & Столярик, 2025).

Мультидисциплінарний підхід спрямований на об'єднання зусиль фахівців різних сфер – соціальних педагогів, соціальних працівників, психологів, педагогів, лікарів, юристів – для комплексного підходу до вирішення проблем конкретної родини. Така форма взаємодії дозволяє створити індивідуальний план допомоги, враховуючи як соціальні, матеріальні, так і психологічні, освітні, правові потреби сім'ї. Координація в межах команди спеціалістів сприяє зменшенню дублювання зусиль, оптимізації ресурсів і підвищенню якості послуг (Денисюк та ін., 2023).

Сімейно орієнтований підхід ставить у центр процесу всю сім'ю, а не окремого її члена. Вона ґрунтується на визнанні цінності сім'ї як системи підтримки, навіть у кризі, й орієнтується на її активну участь у прийнятті рішень, розробці плану дій, реалізації допомоги. Така модель передбачає спільне планування, відкриту комунікацію, бачагу до цінностей сім'ї та збереження її гідності. Вона особливо актуальна в умовах війни, коли навіть ослаблена сім'я може залишатися джерелом сили та стійкості (Кузьмінський, & Лукашов, 2010; Петрошко, 2016; Walsh, 2016; Лях та ін., 2022; Пеша та ін., 2023).

Кожен з описаних підходів має свої сильні сторони, а їхнє поєднання дозволяє побудувати індивідуальну, комплексну стратегію соціально-педагогічної підтримки сім'ї у кризі, особливо в умовах війни.

У практичній площині соціально-педагогічної підтримки сімей використовуються різні підходи, які забезпечують комплексність, доступність і ефективність допомоги. Однією з найбільш ефективних технологій є кейс-менеджмент (ведення випадку), який спрямований на вирішення соціально-психологічних, соціально-правових, міжособистісних питань, що вимагають обговорення, вирішення через безпосередню взаємодію між фахівцем та клієнтом. Зазначена технологія передбачає оцінку індивідуальних потреб клієнта, визначення індивідуальної допомоги з метою підвищення якості соціальних послуг та забезпечення його необхідною індивідуальною підтримкою з боку фахівця – кейс-менеджера (Спіріна, & Бодня, 2023). Він відповідає за оцінку потреб, розробку плану допомоги, координацію між різними службами (соціальними, медичними, освітніми) та моніторинг результатів. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність підтримки, адаптацію стратегії до змін у ситуації та підвищити ефективність залучених ресурсів. Групова підтримка є ефективним інструментом, особливо в умовах обмежених ресурсів. Вона реалізується через психоосвітні, терапевтичні або підтримувальні групи для матерів, підлітків, дітей. У таких форматах учасники отримують не лише знання й поради, але й відчуття належності, взаємну емпатію, зменшення ізоляції. Групова форма роботи сприяє формуванню горизонтальних зв'язків, соціальної інтеграції, обміну досвідом, що особливо важливо для внутрішньо переміщених родин.

Поряд з цим, український контекст війни висуває додаткові вимоги до інтеграції сервісів та міжвідомчої координації на рівні громади. Це зумовлює потребу в адаптованих до реалій країни рішеннях, що базуються на емпірично підтверджених даних. В українській науковій і практичній площині залишається недостатньо розробленою комплексна модель підтримки українських родин, роз'єднаних війною. Існуюча система соціальних

послуг часто характеризується фрагментарністю, відсутністю сталої координації між державними структурами, закладами освіти, громадськими організаціями та волонтерами. Часто сім'ї не знають, куди звернутися по допомогу, що знижує їхню довіру до інституцій та підсилює відчуття соціальної ізоляції.

Мета дослідження полягає у вивченні потреб українських сімей, які переживають розлуку через війну, розробку дієвої моделі соціально-педагогічної підтримки, здатної об'єднати інституційні та громадські ресурси; забезпечення ефективної соціальної адаптації сімей за умов війни та подальшого післявоєнного відновлення.

Методи

У процесі роботи використано комплекс взаємодоповнювальних методів, що охоплюють теоретичний, емпіричний та аналітичний рівні, забезпечуючи системність і багатовимірність отриманих результатів. На теоретичному рівні здійснено аналіз українських і зарубіжних наукових джерел із соціальної педагогіки, психології та соціальної роботи, що дало змогу глибше осмислити сутність соціально-педагогічної підтримки, її функції, принципи й сучасні підходи.

Емпіричний рівень передбачав поєднання кількох методів. Було проведено анкетування 26 матерів, спрямоване на виявлення їхніх труднощів, емоційного стану та потреб у соціально-педагогічній підтримці. Анкета містила 15 запитань, згрупованих у чотири блоки: соціально-демографічні дані та склад сім'ї; основні труднощі й потреби у період розлуки; доступність і оцінка ефективності допомоги; емоційний стан та очікування від підтримки. Опитування проведено у форматі Google Forms, що забезпечило зручність збору та обробки даних. Додатково проведено напівструктуровані інтерв'ю з сімома фахівцями соціально-педагогічної сфери (соціальні педагоги, психологи, працівники центрів соціальних служб, представники громадських організацій). Інтерв'ю складалися з 16 запитань, розподілених на п'ять блоків: професійний досвід респондентів; запити сімей та їхні потреби; практика надання допомоги; міжвідомча взаємодія; рекомендації щодо вдосконалення системи підтримки. Збір інформації відбувався як під час особистих зустрічей, так і дистанційно (Zoom, телефонні розмови), що дозволило врахувати ширший спектр досвіду.

Для аналізу емпіричних даних використано як кількісні, так і якісні методи. Застосовано підрахунок частотності відповідей, визначення відсоткових співвідношень, побудову таблиць і діаграм. Виконано якісний контент-аналіз відповідей на відкриті запитання, що дозволило виявити типові проблеми, переживання й моделі поведінки. Тематичне узагальнення дало можливість зіставити результати анкетування та інтерв'ю, виділити узгоджені тенденції та виявити відмінності. Отримані дані були графічно візуалізовані для підвищення наочності та практичної придатності.

Дослідження проводилося у квітні 2025 року в місті Києві. Участь у ньому була добровільною, усі респонденти надали інформовану згоду. Дотримувалися принципи конфіденційності, анонімності та недопущення ретравматизації. Етична база дослідження відповідала загальноприйнятим нормам соціальної роботи й соціальної педагогіки, акцентуючи на добровільності участі, повазі до гідності кожного учасника та забезпеченні безпеки у процесі збору інформації.

Результати

Результати емпіричного дослідження дали змогу комплексно охарактеризувати становище українських сімей, які перебувають у стані вимушеної розлуки через

війну, а також окреслити потреби, труднощі та запити як з боку самих матерів, так і з боку фахівців, що надають допомогу.

Опитування матерів показало, що більше 40 % сімей перебувають у розлуці понад рік, що свідчить про хронічний характер кризи та ризику ослаблення сімейних зв'язків. Основною причиною є служба чоловіків у Збройних силах України або територіальній обороні, іншими чинниками виступають евакуація, вимушена трудова міграція та у поодиноких випадках – розлучення. У більшості випадків жінки виховують дітей самостійно або за допомогою бабусь і дідусів, що призводить до зміни традиційної структури родини й посилення міжпоколіннявого навантаження (рис. 1).

Основними труднощами матерів є відсутність емоційної підтримки, почуття ізоляції, відсутність комунікації, проблеми у поєднанні роботи та виховання дітей, втрата соціальних контактів і перевантаження відповідальністю (рис. 2). Емоційний стан матерів характеризувався підвищеною тривожністю та втомою; показники тривоги й виснаження досягали високих значень (у середньому 4–4,2 бала із 5). Водночас рівень надії на майбутнє залишався низьким, що свідчить про виснаження внутрішніх ресурсів і гостру потребу в психологічній стабілізаційній підтримці. Діти, у свою чергу, демонстрували сум за батьком, підвищену тривожність і страхи, поведінкові прояви у формі агресії або замкнутості, зниження мотивації до навчання та обмежені можливості для соціалізації й дозвілля.

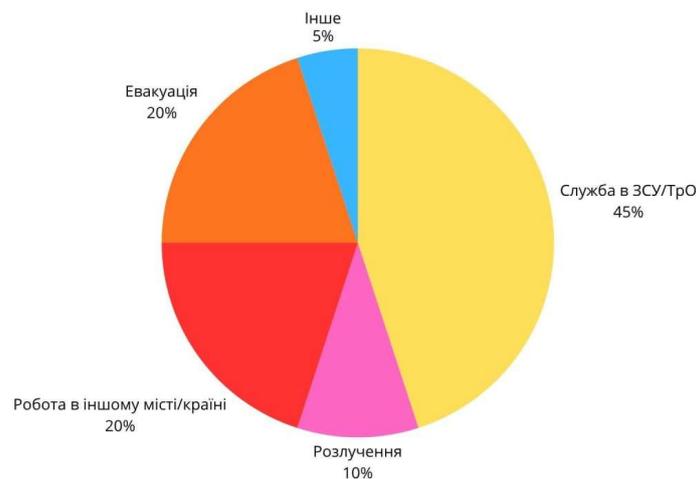

Рис. 1. Причини перебування у вимушеній розлуці з чоловіком

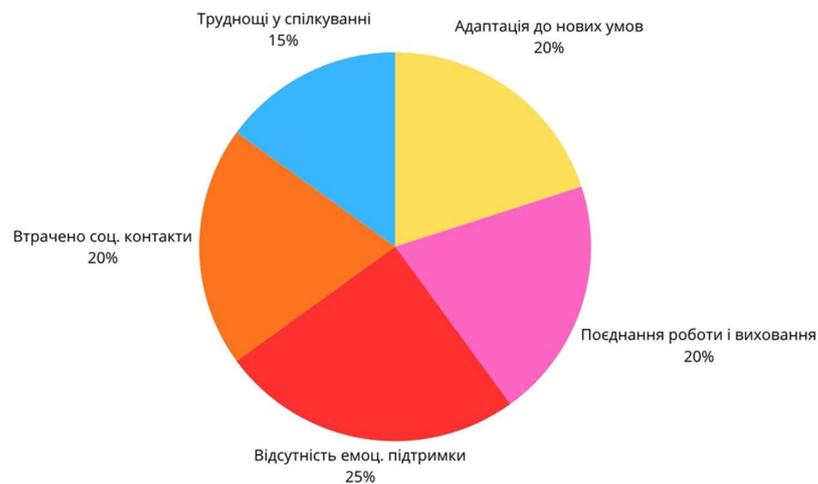

Рис. 2. Основні труднощі, які відчувають матері

Що стосується найбільш незадоволених потреб, на перше місце респондентки поставили психологічну підтримку, далі соціальну допомогу та матеріальні ресурси, а також доступ до інформації про сервіси та педагогічну підтримку щодо труднощів у спілкуванні з дітьми, пошуку дієвих методів виховання дітей. Менш важливим запитом виявилася юридична підтримка (рис. 3). Загалом результати анкетування підтвердили, що сім'ї перебувають у стані хронічної вразливості, їхні потреби та труднощі виходять за межі матеріально-побутових проблем і стосуються психологічного та соціального рівнів.

Аналіз участі матерів та дітей у програмах підтримки засвідчив наступне, що 30 % дітей брали участь у культурно-дозвіллевих заходах, 25 % матерів відвідували тренінги, 20 % матерів брали участь у групах підтримки. Такі форми підтримки для дітей та матерів є позитивним маркером. Однак 25 % узагалі не брали участі в жодній програмі (рис. 4). Це означає, що навіть ті інструменти, які існують, не завжди доступні або не охоплюють широку аудиторію. Варто розширювати формати онлайн-груп, консультації як у форматі онлайн, так і у форматі офлайн, а також локальні ініціативи.

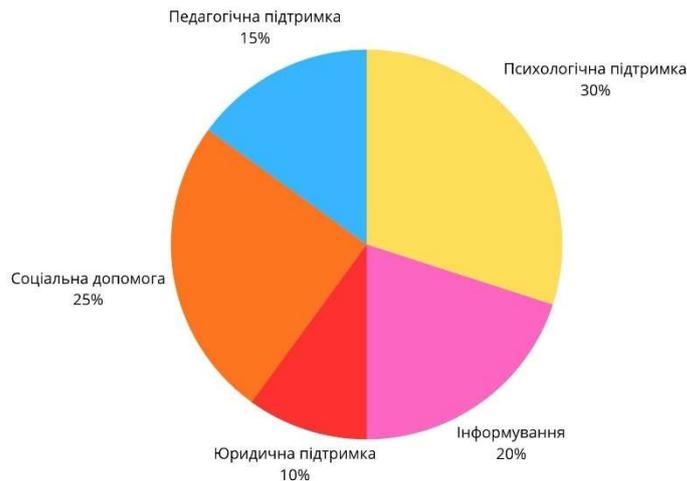

Рис. 3. Незадоволені потреби сімей

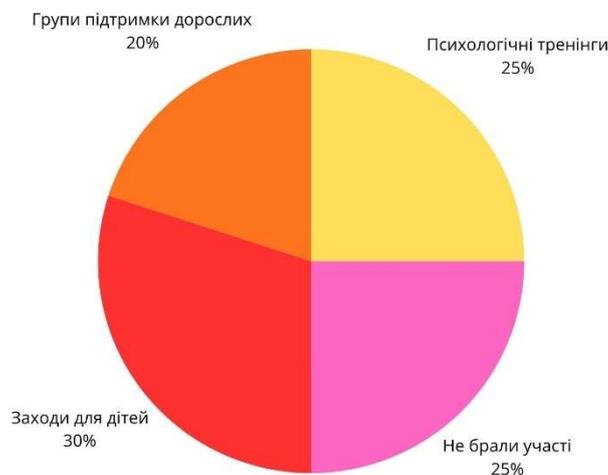

Рис. 4. Участь сім'ї у програмах підтримки

Поряд із цим, для з'ясування стану та специфіки надання соціально-педагогічної підтримки українській сім'ї з дітьми, яка переживає розлуку з чоловіком через війну, в умовах громади було проведено інтерв'ювання фахівців та волонтерів соціально-педагогічної практики (охоплено сім респондентів: соціальні педагоги, психологи, працівники центрів соціальних служб, волонтери). Ці фахівці та волонтери представляли різні рівні взаємодії з сім'ями: від інституційної (школа, центр соціальних служб) до громадської (ініціативи підтримки). Усі респонденти мали досвід роботи з жінками, які залишились наодинці з дітьми через службу чоловіка у ЗСУ, евакуацію, втрату житла або розрив стосунків у період війни.

Усі опитані підтвердили, що до них регулярно з 2022 року звертаються сім'ї з дітьми, які перебувають у стані розлуки. Найчастіше – це матері, іноді – бабусі, які виконують функції основного догляду за дітьми під час евакуації. Ключові запити таких сімей – психологічна допомога для себе та для дітей, труднощі у спілкуванні та взаємодії з дітьми, підтримка в адаптації після евакуації та інтеграції у нову громаду, допомога в адаптації дітей до нових умов проживання, до школи, консультації щодо оформлення пільг, юридичні питання щодо оформлення/відновлення документів, допомога у формуванні навчальної мотивації, надолуженні освітніх втрат у дітей.

Особливістю звернень є те, що сім'ї рідко формують чіткий запит, натомість частіше описують власний стан емоційними словами: "важко", "не справляюсь", "дитина змінилася, я змінилася". Це вимагає від фахівця високого рівня професійної компетентності для визначення конкретних потреб та труднощів клієнтів.

За словами фахівців та волонтерів, практика допомоги реалізується через індивідуальні психологічні консультації, психоедукаційні бесіди з матерями, дітьми, проведення груп підтримки для матерів та консультацій за місцем проживання сім'ї, а також через волонтерські ініціативи, зокрема онлайн-групи підтримки. Попри існування певних механізмів міжвідомчої взаємодії, вони залишаються фрагментарними, часто ґрунтуються на особистих контактах, а не на офіційних протоколах. Прикладами ефективної практики фахівці називали командну роботу, що об'єднує педагога, психолога, соціального педагога, класного керівника й волонтера. Серед основних бар'єрів були названі відсутність єдиного інформаційного простору, перевантаженість недостатньо чисельності персоналу, недостатня координація між соціальною сферою, освітою, охороною здоров'я тощо.

За оцінкою фахівців та волонтерів, для покращення ситуації необхідно переходити від реактивної до превентивної моделі підтримки, створювати мобільні бригади

психологічної, соціально-педагогічної допомоги, відкрити локальні денні центри адаптації сімей з дітьми у громаді, розвивати систему супервізії та підвищення кваліфікації спеціалістів.

На підставі результатів теоретичного та емпіричного дослідження нами розроблена та апробована **Модель соціально-педагогічної підтримки "ОПОРА"**.

Це авторська модель, спрямована на допомогу українським сім'ям з дітьми, які пережили розлуку з чоловіком/батьком через війну. Вона побудована за принципом етапності й суб'єктної взаємодії, а її назва відображає п'ять ключових компонентів підтримки: Оцінка, Партнерство, Обізнаність, Ресурси, Адаптація (рис. 5).

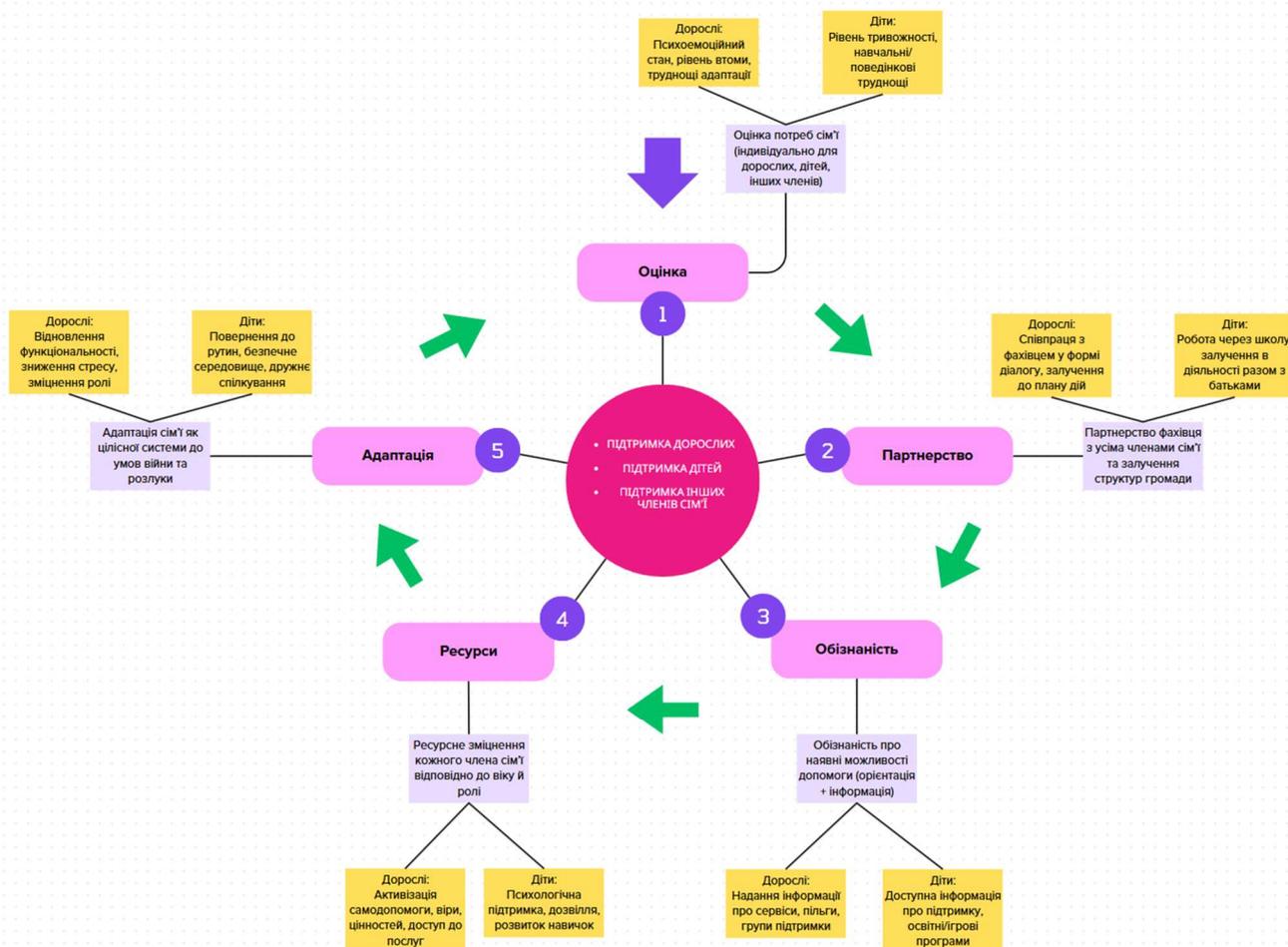

Рис. 5. Модель соціально-педагогічної підтримки "ОПОРА"

Розглянемо кожен компонент моделі за змістом. **Оцінювання** – це перший етап, що передбачає вивчення ситуації сім'ї. Йдеться про оцінку потреб, яка включає виявлення потреб, труднощів та ресурсів сім'ї (соціальну ситуацію сім'ї, емоційний стан, рівень підтримки, доступ до сервісів тощо); **діагностику бар'єрів** (соціальна ізоляція, відсутня інформація, проблеми зі спілкуванням та ін.). Завданням є сформувати цілісне бачення ситуації та умов життя сім'ї з метою розробки індивідуального плану підтримки. **Партнерство** – цей компонент підкреслює взаємодію між фахівцем і сім'єю, а також іншими інституціями задля підтримки сім'ї. Вона будується на принципах рівноправності й довіри: соціальний педагог встановлює контакт та налагоджує співпрацю з сім'єю; формується партнерська мережа задля допомоги сім'ї на рівні громади, освітніх та соціальних установ, які цілісно надають підтримку сім'ї. **Обізнаність** – передбачає інформаційну підтримку: доступ до інформації про можливості, доступні сервіси, програми, заходи; просвітницька робота з батьками (підвищення батьківської компетентності, формування

життєстійкості, навичок самостійного пошуку допомоги та ін.). Компонент **"ресурси"** включає мобілізацію як внутрішніх, так і зовнішніх можливостей сім'ї. Внутрішніми ресурсами є віра, згуртованість, досвід, навички; зовнішніми – допомога громади, соціальних служб, освітніх і медичних установ. Цей компонент спрямований на те, щоб сім'я навчилася використовувати те, що вже має, і отримати необхідну підтримку ззовні. **Адаптація** є фінальним компонентом, що стосується стабілізації емоційного стану та повернення до повсякденного функціонування. Цей компонент включає роботу з внутрішньою вразливістю (стрес, тривожність, ПТСР); підтримку як матерів, так і дітей у переживанні розлуки, втрат близьких людей, соціальної ізоляції; допомогу сім'ї у пристосуванні до нових умов життя і відновленні відчуття контролю над власним життям.

Основні структурні елементи моделі є визначення цільової групи, суб'єктів соціально-педагогічної підтримки, форм роботи, напрямів підтримки та очікуваних результатів.

Цільова група за моделлю включає:

- українські сім'ї з дітьми, які пережили тимчасову або тривалу розлуку з чоловіком/батьком через війну;
- матері, які залишилися без чоловіка та самостійно здійснюють догляд та виховання дітей;
- діти різного віку, які зазнали розлуки, втрат, переїздів, зміни середовища.

Суб'єктами підтримки є:

- соціальні педагоги;
- практичні психологи в закладах освіти;
- соціальні працівники Центру соціальних служб/Центру надання соціальних послуг;
- спеціалісти Служби у справах дітей (за потреби);
- педагогічний колектив дошкільного закладу, закладу освіти (класні керівники, вихователі, вчителі);
- представники громадських організацій;
- волонтери;
- шкільні адміністрації;
- юристи, медики (за потреби);
- громада в широкому сенсі (ініціативні групи, духовенство, родичі, сусіди).

Форми роботи:

- індивідуальна робота: консультування, кейс-менеджмент, психологічна підтримка, супровід;
- групова форма: тренінги, групи підтримки для матерів, заняття з дітьми;
- ресурсна форма: забезпечення доступу до довідкової, гуманітарної, освітньої допомоги;
- дистанційна форма: онлайн-консультації, гарячі лінії, інформаційна підтримка через платформи.

Напрямами підтримки є наступні:

- психологічна: стабілізація емоційного стану матері та дитини, допомога у переживанні тривожності, страхів, ПТСР;
- інформаційна: навігація у сфері доступних послуг, правова поінформованість, роз'яснення процедур;
- соціальна: допомога в соціальній адаптації, інтеграції, залучення до громадських ініціатив;
- педагогічна: підтримка та допомога дітям у надолуженні освітніх втрат, формування мотивації до навчання, організації змістовного дозвілля тощо;
- організаційна: координація дій між службами, допомога в реєстрації, оформленні документів, переадресація до фахівців;
- ресурсна: мобілізація внутрішніх ресурсів сім'ї, розвиток навичок самопомоги, зміцнення згуртованості.

Очікувані результати реалізації моделі:

- підвищення рівня емоційної стабільності та безпеки в сім'ях;
- формування сталої мережі підтримки сім'ї у громаді;
- зменшення соціальної ізоляції матерів і дітей;
- розвиток партнерської взаємодії між фахівцями, школою та сім'ями;
- відновлення функціональності сімейної системи після кризи;
- покращення доступу до ресурсів, сервісів, освітніх і соціальних послуг;
- посилення життєстійкості сімей у довготривалому періоді.

Модель "ОПОРА" може бути адаптована під конкретні умови територіальної громади, впроваджена в межах закладу освіти або міжвідомчого простору підтримки. Її реалізація потребує мультидисциплінарної взаємодії, етичного підходу й постійного моніторингу змін у потребах, труднощах та можливостях сімей з дітьми.

Отже, модель "ОПОРА" є не лінійною, а динамічною та циклічною. Сім'я може проходити через її етапи неодноразово: змінюються обставини, виникають нові запити, посилюється або слабшає потреба в зовнішній підтримці. Особливо в умовах війни важливо забезпечити можливість повернення на попередні етапи, гнучкість і відсутність тиску. Такий підхід відповідає гуманістичному принципу суб'єктності членів сім'ї та дозволяє зберегти її гідність і автономію навіть у складних обставинах. Циклічна структура також гарантує, що підтримка залишається доступною стільки разів, скільки цього потребує ситуація.

Запропонована у даному дослідженні модель "ОПОРА" у багатьох аспектах співзвучна з міжнародними підходами, але водночас враховує локальні українські реалії. Вона кореспондує з концепцією сімейної стійкості, яка акцентує на відновленні ресурсів сім'ї через партнерство, розвиток навичок адаптації та підтримку у кризових ситуаціях (Walsh, 2016). Також модель перекликається з ідеями соціальної педагогіки, де центральним елементом виступає взаємодія індивіда, сім'ї та громади як простору формування соціального капіталу (Smith, 2012). Утім, "ОПОРА" не лише відтворює ці положення, а й адаптує їх до умов війни в Україні, пропонуючи конкретні механізми навігації сервісами, акцент на інформаційній доступності та опору як на внутрішні ресурси сім'ї, так і зовнішні ресурси громади.

Важливою перевагою моделі є саме інтеграція локальних компонентів. В українських громадах часто діє значна кількість волонтерських і громадських ініціатив, які, однак, не завжди координуються з державними структурами. "ОПОРА" передбачає створення єдиних інформаційних майданчиків, що дозволяють сім'ям отримати своєчасні відомості про доступні послуги, а фахівцям – співпрацювати в міжвідомчому форматі.

Порівнюючи міжнародні програми з українським досвідом, можна відзначити, що гнучкі формати доступу до допомоги (онлайн-групи підтримки, мобільні психологічні бригади, денні адаптаційні центри) виявляються найбільш ефективними в умовах нестабільності та швидких змін соціального середовища. В умовах війни це особливо актуально, оскільки сім'ї можуть часто змінювати місце проживання, а громади змушені реагувати на нові виклики в режимі реального часу. У цьому сенсі модель "ОПОРА" пропонує механізми, які роблять допомогу більш наближеною, мобільною та адаптивною.

Дискусія і висновки

Отримані результати підтверджують, що війна спричиняє глибокі трансформації в житті українських сімей, насамперед через вимушену розлуку, втрату стабільності та соціальних ресурсів. У ситуації затяжної кризи вони опиняються у стані соціально-емоційної вразливості, що проявляється у підвищеній тривожності, пригнічених станах, розривах соціальних зв'язків, а також у зниженні здатності до самостійного подолання труднощів.

Разом із тим, аналіз практик підтримки свідчить про те, що наявна система допомоги, хоча й виконує важливу роль у збереженні базових функцій сім'ї, проте не є достатньо інтегрованою та стійкою. Її фрагментарність, залежність від кадрових ресурсів і перевантаженість фахівців знижують ефективність впливу на реальні потреби матерів з дітьми. Це вказує на необхідність зміни парадигми підтримки: від реактивних, розрізнених дій – до цілісних, скоординованих і орієнтованих на довготривалу перспективу рішень.

Особливу увагу слід приділяти міждисциплінарному та міжвідомчому підходам, що дозволяє об'єднати ресурси освіти, охорони здоров'я, соціальної сфери, громадських організацій та волонтерських ініціатив. Такий формат сприятиме створенню єдиного поля взаємодії, де сім'я не буде "загублена" між різними інституціями. Важливим є також розвиток спроможності громад як локальних осередків підтримки, що здатні забезпечити більш оперативне реагування та сталість допомоги.

Водночас результати дослідження мають певні обмеження. По-перше, вибірка була відносно невеликою і включала 26 матерів та сім фахівців, що не дозволяє повністю екстраполювати висновки на всю сукупність українських родин у стані розлуки. По-друге, дослідження проводилося в місті Києві, тому враховувало специфіку великого міста з більш ширшими можливостями доступу до сервісів; ситуація в малих містах і сільських громадах може суттєво відрізнятись. По-третє, враховуючи швидкі зміни контексту війни, актуальність отриманих результатів може знижуватися з часом, що потребує постійного оновлення даних і перевірки ефективності моделі у динаміці.

Перспективи подальших досліджень охоплюють масштабування вибірки для забезпечення репрезентативності, впровадження моделі "ОПОРА" у різних регіонах України з подальшим моніторингом її ефективності, а також розробку практичних рекомендацій для органів місцевого самоврядування, соціальних служб, освітніх закладів. Важливим напрямом є інтеграція цієї моделі у національні стратегії соціальної політики та створення нормативно-правової бази, що регламентувала б міжвідомчу координацію та інформаційний супровід сімей.

Таким чином, запропонована модель не лише співвідноситься з міжнародними практиками, а й збагачує їх локально релевантними елементами, що робить її перспективним інструментом для підвищення стійкості українських сімей у період війни та післявоєнного відновлення.

Внесок авторів: Юлія Удовенко – концептуалізація, методологія дослідження, інтерпретація та аналіз результатів, написання оригінальної чернетки; Ярослав Бугайчук – аналіз джерел, збір емпіричних даних, математична обробка даних, аналіз та інтерпретація результатів.

Джерела фінансування. Фінансування забезпечене Київським національним університетом імені Тараса Шевченка.

Список використаних джерел

- Алексєєнко, Т. Ф. (Ред.). (2017). *Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді*. ТОВ "Задруга".
- Алексєєнко, Т. Ф., Гончар, Л. В., Куниця, Т. Ю., & Бибик, Д. Д. (2020). *Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки* (Т. Ф. Алексєєнко, Ред.). Імекс-ЛТД.
- Алексєєнко, Т. Ф., Бибик, Д. Д., Гончар, Л. В., & Куниця, Т. Ю. (2020). *Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців* (Т. Ф. Алексєєнко, Ред.). Імекс-ЛТД.
- Байдарова, О., & Качан, В. (2024). Вижити і жити під час війни: групи підтримки як ресурс психосоціальної допомоги. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*, 1(10), 5–15. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2024/10-1/1>
- Васильєва, С. І. (2022). Соціальна підтримка родин у період воєнного стану. *Соціальна робота в Україні*, 3, 56–60.
- Гнатюк, І. В. (2023). Адаптація внутрішньо переміщених родин: соціально-педагогічний аспект. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*, 1, 44–49.
- Демчук, Т. Г. (2023). Травма як фактор соціального ризику: Основи травмоорієнтованого підходу. *Психологія травми*, 2, 75–82.
- Денисюк, О. М., Епель, О. В., Лях, Т. Л., Силантьєва, І. В. та ін. (2023). *Актуальні питання соціальної роботи*. РІК-У.
- Діденко, О. В. (2022). Соціально-педагогічна підтримка родин в умовах воєнного стану. *Соціальна педагогіка*, 3, 28–34.
- Дуля, А. В. (2024). Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (04 червня 2024 р., м. Суми). СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Заверико, Н. В. (2015). Технології соціально-педагогічної підтримки сім'ї з дитиною. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8, 333–340.

Кузьмінський, В. О. (Ред.), & Лукашов, С. С. (Ред.). (2010). *Сімейно орієнтована соціальна робота: практичні аспекти. Конспект лекцій*. Молодь.

Лісовець, О. В. та Борисюк, С. О. (Ред.). (2025). *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції (28 травня 2025 р., Ніжин). НДУ ім. М. Гоголя*.

Лях, Т., Лехолетова, М., Петрович, В., & Спіріна, Т. (2022). *Соціально-педагогічна робота з батьками щодо підтримки ними дітей у період війни. Ввічливість. Humanitas*, 2, 24–30. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.3>

Лях, Т., & Чечко, Т. (2015). Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Ю. Федьковича*, 139, 207–214.

Петрович, В. (Ред.), & Чернета, С. (Ред.) (2021). *Соціальна робота з сім'ями: Теорії, моделі, ефективні практики*. ФОП Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня "Волиньполіграф".

Петренко, Ж. В. (2016). Сімейно орієнтований підхід у соціальній роботі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 1, 59–63.

Пеша, І. В., Сопівник, І. В., Галайдюк, В. В., & Кошук, О. Б. (2023). *Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю*. Компрінт.

Підтримка сімей з дітьми: Потреби та інструменти їх забезпечення. (2024). https://www.unicef.org/ukraine/media/53731/file/UKR_%D0%A1%D1%96%D0%BC%CA%BC%D1%96%CC%88_%D0%B7_%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B8%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82.pdf.pdf

Семигіна, Т., & Столярик, О. (2025). *Нове обличчя соціальної роботи: Сучасні теорії та підходи*. Teadmus.

Спіріна, Т., & Бодня, А. (2023). Кейс-менеджмент у роботі з вразливими групами населення. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 145–150. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.21>

Удовенко, Ю. М. (2017). Організація соціально-психологічної допомоги дітям, які пережили втрати внаслідок військових дій. *Український психологічний журнал*, 1(3), 165–175.

Чепелева, Н. В., Смульсон, М. Л., Рудницька, С. Ю. та ін. (2025). *Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України* (Н. В. Чепелева, Ред.), https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743074/3/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2025_%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf

Чернуха, Н. М. (2012). Категорія соціально-педагогічної підтримки: Теорія і практика. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*, 6, 179–182.

Чуйко, О., & Голотенко, А. (2017). Соціальна підтримка в структурі особистісних ресурсів внутрішньо переміщених осіб. *Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Серія: Психологія*, 1(6)2(7), 146–150.

Яковичка, Л. С., Помиткіна, Л. В., Карпілянский, Д. А., Дідух, М. М., Мужанова, Н. В., Ковальова, А. П., & Ходанович, Е. М. (2025). *Життєстійкість особистості як фактор здоров'язбереження в умовах невизначеності* (Л. В. Помиткіна, Ред.). Державний університет "Київський авіаційний інститут".

Ager, A., Stark, L., Akesson, V., & Boothby, N. (2010). Defining best practices in care and protection of children in crisis-affected settings: A Delphi study. *Child Development*, 81(4), 1271–1286. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01467.x>

International Rescue Committee. (2022). *Case management for conflict-affected families: Operational report*. IRC.

Khrapaty, S., Melnychuk, T., Krasilova, Y., Udovenko, J., & Holotenko, A. (2024). War veterans' retraining: Development of educational programmes for economic recovery in Ukraine. *Research in Post-Compulsory Education*, 29(4), 642–659. <https://doi.org/10.1080/13596748.2024.2403823>

Krysiak, J., & Finn, J. (2012). *Research for effective social work practice*. Routledge

Maksymova N., Hrys A., Maksymov M., M. Krasilova Y., Udovenko J. (2021). Causes and criteria of disharmonies in family system functioning. *Linguistics and Culture Review*, 5, S4 (pp. 300–310). <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1578>

McCormick, A., & Cappella, E. (2021). Trauma-informed practices in schools: Perspectives from early-career school psychologists. *Contemporary School Psychology*, 25(1), 68–78. <https://doi.org/10.1080/15377903.2018.1549174>

Masten, A. S. (2014). *Ordinary magic: Resilience in development*. Guilford Press. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>

Smith, M. (2012). *Social pedagogy in Europe: Theory, practice and relationships*. Policy Press.

Spirina, T., & Bodnia, A. (2023). Case management in working with vulnerable population groups. *Courtesy. Humanitas*, 2, 145–150. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.21>

UNICEF. (2023). *Creating child-friendly spaces for Ukrainian families: Experience and guidelines*. United Nations Children's Fund.

Ungar, M. (2011). *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0586-3>

Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). Guilford Publications.

References

- Ager, A., Stark, L., Akesson, B., & Boothby, N. (2010). Defining best practices in care and protection of children in crisis-affected settings: A Delhi study. *Child Development*, 81(4), 1271–1286. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01467.x>
- Aleksieienko, T. F. (Ed.). (2017). *Socio-pedagogical support of children and youth*. TOV "Zadruga" [in Ukrainian].
- Alekseenko, T. F., Gonchar, L. V., Kunitsa, T. Yu., & Bybyk, D. D. (2020). Forced Displaced Persons: Socio-Pedagogical Problems and Experience of Support (T. F. Alekseenko, Ed.). Imex-LTD [in Ukrainian].
- Baidarova, O., & Kachan, V. (2024). Surviving and Living During War: Support Groups as a Resource for Psychosocial Assistance *Visnyk of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work*, 1(10), 5–15. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2024/10-1/1>
- Chepeleva, N. V., Smulson, M. L., Rudnytska, S. Yu. et al. (2025). *Development of personal life competence in conditions of martial law and post-war recovery in Ukraine*. (N. V. Chepeleva, Red.), https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743074/3/%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_2025_%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf
- Chernukha, N. M. (2012). The category of socio-pedagogical support: Theory and practice. *Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University of Ukraine*, 6, 179–182.
- Chuiquo, O., & Holotenko, A. (2017). Social support in the structure of personal resources of internally displaced persons. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Psychology*, 1(6)/2(7), 146–150.
- Demchuk, T. H. (2023). Trauma as a social risk factor: Fundamentals of a trauma-oriented approach. *Psychology of trauma*, 2, 75–82.
- Denysiuk, O. M., Epel, O. V., Liakh, T. L., Sylantieva, I. V. et al. (2023). *Current Issues in Social Work: A Study Guide*. Uzhhorod: RIK-U.
- Didenko, O. V. (2022). Socio-pedagogical support for families under martial law. *Social pedagogy*, 3, 28–34.
- Dulia, A. V. (2024). *Social support of the family and child in the socio-cultural space of the community: Materials of the V All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (June 4, 2024, Sumy). A.S. Makarenko Sumy State University of Social Sciences.
- Hnatiuk, I. V. (2023). Adaptation of internally displaced families: socio-pedagogical aspect. *Social pedagogy: theory and practice*, 1, 44–49.
- International Rescue Committee. (2022). *Case management for conflict-affected families*. Operational report. IRC.
- Khrapatyi, S., Melnychuk, T., Krasilova, Y., Udovenko, J., & Holotenko, A. (2024). War veterans' retraining: Development of educational programmes for economic recovery in Ukraine. *Research in Post-Compulsory Education*, 29(4), 642–659. <https://doi.org/10.1080/13596748.2024.2403823>
- Krysiak, J., & Finn, J. (2012). *Research for effective social work practice*. Routledge
- Kuzminskyi, V. O. (Ed.), & Lukashov, S. S. (Ed.). (2010). *Family-oriented social work: Practical aspects. Lecture notes*. Molod.
- Lisovets, O. V., & Borysiuk, S. O. (Eds.). (2025). Scientific dimension of socio-pedagogical problems of today. *Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference* (May 28, 2025, Nizhyn); NDU named after M. Gogol.
- Liakh, T., Lekholetova, M., Petrovych, V., & Spirina, T. (2022). Socio-pedagogical work with parents on supporting their children during the war. *Politeness. Humanitas*, 2, 24–30. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.3>
- Liakh, T., & Chechko, T. (2015). The essence of socio-pedagogical support of personality. *Scientific Bulletin of the Yu. Fedkovych Chernivtsi University*, 139, 207–214.
- Maksymova N., Hrys A., Maksymov M., M. Krasilova Y., Udovenko J. (2021). Causes and criteria of disharmonies in family system functioning. *Linguistics and Culture Review*, 5, S4 (pp. 300–310). <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1578>
- Masten, A. S. (2014). *Ordinary magic: Resilience in development*. Guilford Press. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
- McCormick, A., & Cappella, E. (2021). Trauma-informed practices in schools: Perspectives from early-career school psychologists. *Contemporary School Psychology*, 25(1), 68–78. <https://doi.org/10.1080/15377903.2018.1549174>
- Petrochko, Zh. V. (2016). Family-oriented approach in social work. *Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Psychological and Pedagogical Sciences*, 1, 59–63.
- Petrovych, V. (Ed.), & Cherneta, S. (Ed.). (2021). *Social work with families: Theories, models, effective practices: Collective monograph*. FOP Hadiak Zhanna Volodymyrivna, Volynpolihraf Printing House.
- Piesha, I. V., Sopivnyk, I. V., Halaiduk, V. V., & Koshuk, O. B. (2023). *Social work with families, children, and youth*. Komprint.
- Support for families with children: Needs and tools for their provision*. (2024). https://www.unicef.org/ukraine/media/53731/file/UKR_%D0%A1%D1%96%D0%BC%CA%BC%D1%96%CC%88_%D0%B7_%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B8%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82.pdf.pdf
- Semihina, T., & Stolyaryk, O. (2025). *The New Face of Social Work: Contemporary Theories and Approaches*. Teadmus.
- Smith, M. (2012). *Social pedagogy in Europe: Theory, practice and relationships*. Policy Press.
- Udovenko, J. M. (2017). Organization of socio-psychological support for children who experienced losses due to military actions. *Ukrainian Psychological Journal: Collection of Scientific Works*, 1(3), 165–175.
- Ungar, M. (2011). *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice*. New York: Springer.
- UNICEF. (2023). *Creating child-friendly spaces for Ukrainian families: Experience and guidelines*. United Nations Children's Fund.
- Vasylieva, S. I. (2022). Social support for families during martial law. *Social work in Ukraine*, 3, 56–60.
- Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). Guilford Publications.
- Yakovytyska, L. S., Pomytkina, L. V., Karpilianskyi, D. A., Didukh, M. M., Muzhanova, N. V., Kovalova, A. P., & Khodanovich, E. M. (2025). *Individual resilience as a factor of health preservation in conditions of uncertainty* (L. V. Pomytkina, Sc. Ed.). State University "Kyiv Aviation Institute".
- Zaveryko, N. V. (2015). Technologies of socio-pedagogical support for families with children. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 8, 333–340.

Отримано редакцією журналу / Received: 03.10.25
Прорецензовано / Revised: 07.10.25
Схвалено до друку / Accepted: 17.10.25

Yuliia UDOVENKO, PhD (Psychol.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-6672-7355
e-mail: udovenko5@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Yaroslav BUHAICHUK, Master of Arts
ORCID ID: 0009-0003-6311-7118
e-mail: buhaichuk.yaroslav@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF UKRAINIAN FAMILIES EXPERIENCING SEPARATION DUE TO WAR

Background. This article explores social and pedagogical support for Ukrainian families experiencing prolonged separation due to the full-scale war. The topic is relevant because mobilization, evacuation, and forced migration have transformed family roles, increased mothers' psychological load, and made children more vulnerable, amplifying the need for systemic, inter-agency mechanisms.

Methods. A mixed strategy combined theoretical and empirical methods: literature review, comparative synthesis and systematization; a survey of 26 mothers (15 questions, 4 blocks) and semi-structured interviews with 7 specialists (16 questions, 5 blocks). Data were analyzed using quantitative procedures (frequencies, percentages) and qualitative content analysis. Fieldwork took place in Kyiv in April 2025 with informed consent and confidentiality.

Results. Typical family difficulties include mothers' emotional exhaustion, anxiety and isolation; children's anxiety, regressive behavior and reduced learning motivation. Specialists highlight fragmented support and weak coordination across institutions. Based on the findings, the OPORA model was developed to integrate five components: Needs assessment, Partnership, Awareness, Resources and Adaptation.

Conclusions. Social-pedagogical support is a key factor of family resilience. OPORA brings theoretical novelty by integrating resource-based, trauma-informed and family-centered approaches, and has practical applicability for social services, education and communities, with recommendations for inter-agency coordination.

Keywords: children, community, family adaptation, inter-agency coordination, OPORA model, psychosocial assistance, resilience, social and pedagogical support.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.